

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

“ภาษา” เป็นเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ทุกชาติทุกเผ่าพันธุ์ มนุษย์เรียนรู้ที่จะสร้างภาษาขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและความต้องการจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ยิ่งภาษามีความหลากหลายเพิ่มขึ้นเท่าไร เครื่องมือนี้ก็ยิ่งทวีความซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น นักภาษาศาสตร์เป็นผู้หนึ่งที่สนใจการเปลี่ยนแปลงของภาษา พวกเขาศึกษาตั้งแต่หน่วยย่อยของภาษา อาทิเช่น เสียง (Phone) คำ (Word) ประโยค (Sentence) ไปจนถึงภาษาระดับข้อความหรือสัมพันธสาร (Discourse) การศึกษาเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ที่เรียกว่า “ภาษา” (Language) จึงไม่ได้หยุดอยู่เพียงแค่โครงสร้างประโยคอีกต่อไป เช่นที่ Longacre (1968) เสนอไว้ว่าปรากฏการณ์ทางภาษาบางอย่างจะไม่สามารถอธิบายได้ ถ้าจำกัดการวิเคราะห์ให้อยู่แค่หน่วยประโยค

Halliday & Hasan (1976) กล่าวว่าภาษาระดับสัมพันธสารเป็นความเรียง (text) ซึ่งเป็นหน่วยทางภาษาที่สูงกว่าระดับประโยค แต่มีความสัมพันธ์กันกับประโยค กล่าวคือมีประโยคเป็นองค์ประกอบ และประโยคที่มารวมกันนั้นต่างก็มีความสัมพันธ์กันทางความหมาย (relationship in meaning) รวมถึงมีกลไกภาษาที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปด้วย เรียกว่า “การเชื่อมโยงความ” (cohesion) อย่างไรก็ตามก่อนที่จะศึกษาลึกลงไปในส่วนของการใช้ภาษาเพื่อเชื่อมโยงความนั้น เราควรพิจารณาลักษณะหรือองค์ประกอบของสัมพันธสารในแต่ละประเภทก่อนจึงจะสามารถมองเห็นตั้งแต่ภาพรวมกว้างๆ ไปจนถึงรายละเอียดปลีกย่อยได้

ปกติแล้วสัมพันธสารแต่ละประเภทจะมีโครงสร้างเฉพาะแตกต่างกัน เช่นที่ Longacre (1983) อธิบายเป็นสูตรพื้นฐานไว้ว่า สัมพันธสารประเภทเรื่องเล่ามักประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกัน คือ การเกริ่นนำเรื่อง แก่นเรื่องและส่วนสรุป เป็นต้น โครงสร้างเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงการใช้รูปภาษาหรือไวยากรณ์ในสัมพันธสารได้อย่างชัดเจน กลไกหนึ่งที่สำคัญคือ กลไกการเชื่อมโยงความ ซึ่งช่วยเสริมให้สัมพันธสารเป็นเอกภาพ ทำให้เราทราบว่าส่วนที่กำลังอ่านอยู่นั้นคือส่วนใด รวมถึงเราสามารถคาดเดาล่วงหน้าได้ว่าต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงในส่วนใด ทั้งนี้ก็เพราะเรามองภาพรวมทางโครงสร้างในสัมพันธสารออกนั่นเอง และเมื่อพิจารณาองค์ประกอบโครงสร้างโดยรวมซึ่งถือว่าเป็นกรอบนอกของการศึกษาแล้ว ต่อไปก็ควรจะวิเคราะห์ในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกันด้วย จึงจะสมบูรณ์ ซึ่งในที่นี้ก็คือ การเชื่อมโยงความ

การเชื่อมโยงความจะปรากฏเมื่อมีการตีความถึงสิ่งที่ถูกกล่าวนำมาก่อนแล้ว อาจเป็นบุคคล สถานที่ สิ่งของหรือเหตุการณ์ โดยจะพบในบริบทข้อความ (surface context) ด้วยรูปภาษาที่แสดงการเชื่อมโยงความ (cohesive device) ได้แก่ การอ้างถึง การแทนที่ การละ การใช้คำเชื่อม และการเชื่อมโยงทางคำศัพท์ ประเภทของการเชื่อมโยงความที่พบในสัมพันธสารมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีหน้าที่แตกต่างกันไปแล้วแต่บริบทข้อความแวดล้อม ความซับซ้อนของการเชื่อมโยงความในภาษาอังกฤษนั้น เราไม่พบว่าเป็นปัญหาต่อการวิเคราะห์แยกส่วนมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับ การเชื่อมโยงความในภาษาไทย เนื่องจากว่ารูปประโยคในภาษาอังกฤษมีจุดบอกตำแหน่งการสิ้นสุดใจความชัดเจน ขณะที่ภาษาไทยนั้นพิจารณาจุดสิ้นสุดของใจความโดยความหมายเป็นหลัก จึงทำให้บางครั้งเกิดความผิดพลาดในการตีความขึ้น

สัมพันธสารโดยทั่วไปมักมีการใช้กลไกการเชื่อมโยงความเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เพื่อช่วยให้เกิดความสอดคล้องกันของเนื้อหาและเพิ่มความสละสลวย หากเป็นสัมพันธสารที่แตกต่างกัน รูปแบบของการเชื่อมโยงความก็จะมีลักษณะเฉพาะต่างกันด้วย สัมพันธสารในภาษาไทยอาจแบ่งเป็นประเภทต่างๆ อาทิเช่น สัมพันธสารเน้นการเล่าเรื่อง (Narrative) สัมพันธสารเน้นการบรรยาย (Description) สัมพันธสารเน้นกระบวนการ (Procedural) หรือสัมพันธสารประเภทขบขัน เป็นต้น ความน่าสนใจของสัมพันธสารแต่ละประเภทนอกจากจะขึ้นอยู่กับตัวเนื้อความแล้ว การใช้ภาษาด้อยคำที่สอดคล้องกันก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สัมพันธสารนั้นน่าสนใจมากขึ้น ดังนั้นหากเราจะพิจารณาสัมพันธสารในส่วนของเนื้อความก็ควรนำเรื่องการใช้ภาษามาพิจารณาด้วย

ปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับภาษาระดับสัมพันธสารและการเชื่อมโยงความ ทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ งานวิจัยที่พบในภาษาไทย ได้แก่ งานของ ประภาพร มณีโรจน์ (2529) ศึกษาการใช้รูปแทนคำนามเพื่อบอกความต่อเนื่องในข้อเขียนภาษาไทย เพียรศิริ วงศ์วิมานนท์ (2529) ศึกษาเรื่องการละไว้ในฐานที่เข้าใจที่ปรากฏเป็นกลไกแสดงการเชื่อมโยงความต่อเนื่องและศึกษาเกี่ยวกับคำวิเศษณ์ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยเชื่อมโยง ยะใจ ชูวิชา (1986) ศึกษาการเชื่อมโยงความในภาษาระดับสัมพันธสารประเภทนิทานและเรื่องราวของผู้เล่า สมทรง บุรุษพัฒน์ (2529) ศึกษาภาษาในระดับสัมพันธสาร โดยเสนอว่าภาษาไทยมีการอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งของ โดยการใช้สรรพนามไม่ปรากฏรูป และมีการใช้วิเศษณานุประโยคเป็นกลไกทำให้ข้อความมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2537) ยังศึกษาลักษณะโครงสร้างของสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า และสัมพันธสารเน้นกระบวนการด้วย นันทวัน ม่วงปิ่น (1989) ศึกษาการเชื่อมโยงทางไวยากรณ์ การเชื่อมโยงทางคำและการเชื่อมโยงทางเสียง รวมถึงศึกษาวจนะสัมพันธ์ที่เกิดในสิ่งที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ภาษา (extralinguistic) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ทางวัฒนธรรม (cultural information)

การมีประสบการณ์ร่วม (shared experience) และสภาพแวดล้อมในขณะที่สนทนา (immediate environment) และนิตยสารดา อภินันทาภรณ์ (2534) ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการเชื่อมโยงความในการรายงานข่าวอาชญากรรมในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมาการศึกษาภาษาระดับสัมพันธสารในภาษาไทยยังไม่กว้างขวางครอบคลุมมากนัก แต่เรื่องหนึ่งที่ผู้ศึกษาส่วนใหญ่สนใจที่จะศึกษา คือ การเชื่อมโยงความ สาเหตุ เพราะกลไกการเชื่อมโยงความ เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยทำให้ใจความของสัมพันธสารมีความต่อเนื่องกัน นั่นคือผู้อ่านสามารถตีความรูปภาพาที่เห็นเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจเนื้อหาในสัมพันธสารได้ ดังนั้นกลไกการเชื่อมโยงความจึงมีส่วนสำคัญอย่างมากในการที่จะเสริมให้เรื่องราวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จนผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ว่าส่วนที่ตนกำลังอ่านอยู่นั้นกล่าวถึงเรื่องใด ในทางตรงกันข้ามหากสัมพันธสารนั้นมีการใช้ภาษาที่แสดงถึงการเชื่อมโยงความแบบไม่เหมาะสม ผู้อ่านก็อาจจะเกิดปัญหาในการตีความหรืออาจไม่สามารถทำความเข้าใจในเรื่องราวที่อ่านได้

ส่วนประเภทของสัมพันธสารผู้วิจัยเลือกศึกษาสัมพันธสารประเภทขบขัน เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจจากผู้อ่านทุกเพศทุกวัยค่อนข้างมาก เพราะมีเนื้อหาสาระเน้นสร้างอารมณ์ขันชวนหัวเราะเป็นหลัก จึงช่วยผ่อนคลายความเครียดได้อย่างดี เป็นเรื่องที่อ้างมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอีกประเทศหนึ่ง ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวแปลกใหม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังคาดว่าสัมพันธสารประเภทขบขันน่าจะมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันกับสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่า (ตามแนวคิดของ Longacre : 1983) นั่นคือประกอบไปด้วยส่วนเกริ่นนำเรื่อง ส่วนแก่นเรื่องและส่วนสรุป เพียงแต่อาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในส่วนสรุป ดังจะเห็นได้ว่าสัมพันธสารประเภทเรื่องเล่าส่วนใหญ่มักมีส่วนสรุปเรื่องแบบอธิบายให้ภาพรวมอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่สัมพันธสารประเภทขบขันมีแนวโน้มที่จะใช้ลักษณะการสรุปเรื่องแบบเสียดสีหรือล้อชวนหัวเพื่อให้อารมณ์ขันมากกว่า และจากความต่างที่น่าสนใจนี้เองทำให้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาสัมพันธสารประเภทขบขันดังกล่าว

อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา คือ ประเด็นทางด้านวัฒนธรรม ดังที่ได้กล่าวไปแล้วเบื้องต้นว่าสัมพันธสารประเภทขบขันที่ผู้วิจัยนำมาเป็นข้อมูลในการศึกษานั้น เป็นเรื่องราวที่อ้างอิงมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศทั้งสิ้น ดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงเรื่องสังคมวัฒนธรรมด้วย สุพัตรา สุภาพ กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคมวิทยา” (2546 : 40-46) ว่า “วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นความแตกต่างในแต่ละสังคม การกระทำบางอย่างในสังคมหนึ่งเห็นว่าควร แต่ในอีกสังคมหนึ่งอาจจะเห็นว่าเป็นสิ่งไม่ถูกต้องหรือไม่ดีไม่สมควรปฏิบัติ” เช่น การกินข้าวด้วยมือหรือการนุ่งกระโปรง เป็นต้น บางกรณีเกิดเป็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Cultural Conflict) คือเป็น

เรื่องของการขัดแย้งในเรื่องที่เชื่อถือและปฏิบัติในกลุ่มสังคมของตน หรืออาจจะเป็นความแตกต่างกันทางบรรทัดฐานของแต่ละสังคม อย่างเช่น ชาวเอสกิโมยินดีให้ภริยาของตนหลับนอนกับชายอื่น เพราะถือว่าเป็นการแสดงความรักเพื่อต่อแขกในฐานะเจ้าของบ้าน ขณะที่สังคมไทยถือว่าการผิดศีลธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ สุพัตรา สุภาพ (2546 : 41) ยังกล่าวต่อไปอีกด้วยว่า “เป็นการยากที่จะกำหนดมาตรฐานใดที่สมบูรณ์ที่สุดที่ทุกสังคมยึดถือร่วมกัน” จากคำอธิบายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าเมื่อมีความแตกต่างเกิดขึ้น ย่อมส่งผลต่อความนึกคิด การรับรู้และการทำความเข้าใจของผู้คนในแต่ละสังคม เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยคาดว่ากลุ่มคนในสังคมวัฒนธรรมหนึ่งอาจรู้สึกชอบกับเรื่องราวบางเรื่องหรือคำพูดบางคำพูด ขณะที่กลุ่มคนในอีกสังคมวัฒนธรรมหนึ่งอาจมองเห็นเป็นเรื่องปกติหรืออาจก่อให้เกิดความงุนงงสงสัยขึ้นได้ ดังจะสังเกตได้ว่าหลายคนไม่สามารถเข้าใจหรือตีความเรื่องราวที่อ้างอิงมาจากอีกประเทศหนึ่งได้โดยตลอด เนื่องจากเราไม่มีพื้นฐานทางด้านวัฒนธรรมร่วมกันในการที่จะเชื่อมโยงกับการตีความนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกสัมพันธสารประเภทขบขันมาเป็นตัวแทนในการศึกษา เพื่อพิจารณาว่าผู้อ่านในอีกสังคมวัฒนธรรมหนึ่งนั้นจะสามารถตีความหรือทำความเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอีกสังคมวัฒนธรรมหนึ่งได้หรือไม่ บรรลุถึงวัตถุประสงค์หลักของสัมพันธสารประเภทขบขันได้เพียงใด รวมถึงจะพิจารณาด้วยว่าถ้าหากผู้อ่านเกิดปัญหาในการตีความขึ้น ปัญหานั้นมีสาเหตุมาจากส่วนใด กล่าวคืออาจเป็นปัญหาอันเกิดจากตัวภาษาที่ใช้เองหรืออาจเกิดจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมดังกล่าว

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยให้คำจำกัดความ “สัมพันธสารประเภทขบขัน” ว่า หมายถึง สัมพันธสารที่มีจุดประสงค์ในการเขียนเพื่อให้อารมณ์ขัน สนุกสนานเป็นสำคัญ อาจมีการล้อหรือเสียดสีบุคคลหรือเรื่องราวแทรกบ้าง เป็นเรื่องอ้างอิงมาจากเรื่องจริงหรืออาจมาจากการแต่งเติมเรื่องราวขึ้นเองของผู้เขียน โดยเฉพาะสัมพันธสารประเภทขบขันที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ เช่น เดลินิวส์ (ทุกฉบับวันอาทิตย์) ซีอีโกลัมน์ “เฮฮาหน้าทะเล้น” หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสารให้แก่คนในสังคม รูปแบบเนื้อหาทั่วไปมีทั้งการรายงานข่าวต่างๆ และบทความสารคดีให้ความรู้ ความบันเทิง อีกทั้งยังเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างสูง เนื่องจากมีความเป็นปัจจุบัน ตามยุคสมัยและหาอ่านได้ง่าย ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลดังกล่าว โดยเน้นศึกษาใน 2 ประเด็นใหญ่คือ ประเด็นแรก โครงสร้างและลักษณะการเชื่อมโยงความในสัมพันธสารประเภทขบขัน และประเด็นปัญหาการตีความสัมพันธสารประเภทขบขัน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาสัมพันธสารประเภทขบขันในประเด็นต่อไปนี้

1. ศึกษาลักษณะโครงสร้างและการเชื่อมโยงความของสัมพันธสารประเภทขบขัน
2. ศึกษาปัญหาการตีความสัมพันธสารประเภทขบขัน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาตามตัวแปรสังคม คือ ตัวแปรทางการศึกษา โดยเลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นนักเรียนและนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดกลุ่มละ 30 คน ดังนี้

1) ระดับการศึกษาภาคบังคับ (มัธยมศึกษาปีที่ 3) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนมัธยมสาธิตวัดพระศรีมหาธาตุ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพฯ จำนวน 15 คน (จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 45 คน) และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนวังน้อยวิทยาคม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน (จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 41 คน)

2) ระดับปริญญาตรี (ชั้นปีที่ 4) เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนเรศวร สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จำนวน 15 คน (จากจำนวนนักศึกษาทั้งหมด 23 คน) และสาขาวิชาภาษาไทย จำนวน 15 คน (จากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 33 คน)

รวมประชากรตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 60 คน (จากจำนวนทั้งหมด 142 คน) คิดเป็นร้อยละ 42.25

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะสัมพันธสารประเภทขบขันที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (ทุกฉบับ วันอาทิตย์) คอลัมน์ “เฮฮาหน้าทะเล้น” ตั้งแต่วันที่ 5 มีนาคม – 28 พฤษภาคม พ.ศ.2549 รวมเป็นเวลา 3 เดือน มีข้อมูลทั้งสิ้น 61 หัวเรื่อง

2. ศึกษาโดยเลือกเก็บข้อมูลแบบสอบถาม จากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นนักเรียนและนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ระดับการศึกษาภาคบังคับ (มัธยมศึกษาปีที่ 3) จำนวน 30 คน และระดับปริญญาตรี (ชั้นปีที่ 4) จำนวน 30 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 60 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของการศึกษาจะทำให้ทราบถึงปัญหาการตีความ และการบรรลุวัตถุประสงค์ของสัมพันธสารประเภทขบขัน
2. ผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางโครงสร้าง และลักษณะการเชื่อมโยงความในสัมพันธสารประเภทต่างๆ ต่อไป
3. ผลของการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อผู้ส่งสาร เช่น ผู้เขียนคอลัมน์ บรรณาธิการฯ ในการที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงลักษณะการใช้ภาษา เพื่อให้สื่อความได้อย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ของสัมพันธสารยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สัมพันธสารประเภทขบขัน (Amusing Discourse) หมายถึง สัมพันธสารที่มีจุดประสงค์ในการเขียนเพื่อสร้างอารมณ์ขัน สนุกสนานเป็นสำคัญ อาจมีการล้อหรือเสียดสีบุคคลหรือเรื่องราวแทรกบ้าง เป็นเรื่องที่อ้างอิงจากเรื่องจริงหรืออาจมาจากการแต่งเติมเรื่องราวขึ้นเองของผู้เขียนก็ได้
2. การเชื่อมโยงความ (Cohesion) หมายถึง กระบวนการที่แสดงความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างประโยค ซึ่งเป็นองค์ประกอบของภาษาในระดับข้อความหรือสัมพันธสาร การเชื่อมโยงความจะเกิดขึ้นเมื่อมีการตีความถึงสิ่งที่ถูกกล่าวนำมาก่อน รวมถึงจะปรากฏให้เห็นในบริบทภาษาระดับข้อความด้วยรูปภาษาที่เป็นกลไกแสดงการเชื่อมโยงความอย่างชัดเจน
3. การตีความ (Interpretation) หมายถึง การทำความเข้าใจสัมพันธสารที่อ่านโดยตลอดเรื่อง ซึ่งหากกลุ่มประชากรตัวอย่างไม่สามารถเข้าใจคำหรือข้อความที่ปรากฏในสัมพันธสารประเภทขบขันได้ก็จะถือว่าเกิดปัญหาในการตีความขึ้น
4. ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural factor) หมายถึง ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่นอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านตัวภาษา ที่ส่งผลต่อการทำความเข้าใจในสัมพันธสารประเภทขบขัน